

**สภาพแวดล้อมการเรียนรู้การสอนภาษาบาลี สำหรับศาสนศึกษา**  
**ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่**  
**Environment of learning and teaching Pali Language at Buddhist**  
**School in Muang District, Chiangmai Province**

พระมหาวิเศษ เสาะพบดี<sup>1</sup>  
 ภูเบศ พวงแก้ว<sup>2</sup>, สนิท หาจตุรัส<sup>3</sup>  
 ธัญธิการ ชาตกุลวานิช<sup>1</sup>, จันทิมา ปองผาติพร<sup>1</sup>  
 Phramaha Wises Saupopdee<sup>1</sup>,  
 Pubes Paungkeaw<sup>2</sup>, Sanit Harjaturas<sup>3</sup>,  
 Thanthikar Chartkulwarnich<sup>1</sup>, Jantimar Pongpatiporn<sup>1</sup>  
 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา<sup>1</sup>  
 มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่<sup>2</sup>, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่<sup>3</sup>  
 mahamakut Buddhist University Lanna Campus<sup>1</sup>,  
 North-Chiang Mai University<sup>2</sup>, Chiang Mai Rajabhat University<sup>3</sup>  
 Corresponding Author, E-mail: veesaad@hotmail.com

### บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้การสอนภาษาบาลี 2) เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมที่เป็นปัญหาในการเรียนการสอนภาษาบาลี และ 3) เพื่อแสวงหาแนวทางพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้การสอนภาษาบาลี การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มตัวอย่างเลือกแบบเจาะจงจำนวน 12 คน ประกอบด้วย พระภิกษุที่เป็นครูสอน จำนวน 8 รูป และพระภิกษุสามเณรที่กำลังเรียน จำนวน 8 รูป สำหรับศาสนศึกษา 4 โรงเรียน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพแวดล้อมการเรียนรู้การสอนภาษาบาลีมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนมีความเป็นกันเอง ปัจจัยที่จะทำให้ส่งเสริมการเรียนการสอนได้ดีขึ้นต้องกระตุ้นจากตัวผู้เรียนเอง 2) สภาพแวดล้อมที่เป็นปัญหาในการเรียนการสอนภาษาบาลีเป็นต้น

ว่า อาคารเรียนมีการทรุดโทรมไปตามกาลเวลา สำนักศาสนศึกษาบางแห่งมีเสียงรถจักรยานยนต์รบกวนทำให้ไม่มีสมาธิในการเรียนการสอน 3) แนวทางพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนการสอนภาษาบาลี ควรพัฒนาห้องเรียนให้ทันสมัย ควรสอนให้นักเรียนรู้ถึงประโยชน์ในการเรียนบาลีจากฐานที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต

**คำสำคัญ:** การเรียนการสอน; ภาษาบาลี; สำนักศาสนศึกษา

## Abstract

The objectives of this research were; 1) to study the environment of learning and teaching Pali Language, 2) to study the environment that was the problem of learning and teaching Pali Language, and 3) to find out the way to develop the environment of learning and teaching Pali Language. This was the qualitative research based on documentary studies and in-depth interviews with 12 key informants chosen through purposive sampling consisting of 8 monks who were teachers and 8 monks and novices who were learners at Buddhist schools in Muang District, Chiangmai Province. The data were analyzed through descriptive analysis.

The research results were found that; 1) regarding the environment of learning and teaching Pali Language, the interactions between instructors and learners were friendly. The factors that promoted better teaching must be the motivations by the learners themselves. 2) the environment that became the problems of learning and teaching Pali Language were, for example, the school buildings had deteriorated over time, noise from motorcycles caused distraction to teaching in some schools, and 3) the way to develop the environment of learning and teaching Pali Language was that the classrooms should be modernly developed and the learners should be taught to know about benefits of learning the Pali language from the senior learners who were successful in life.

**Keywords:** learning and teaching; Pali Language; Buddhist School

## บทนำ

การที่จะความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนภาษาบาลีนั้นขึ้นอยู่กับผู้บริหารที่มีลักษณะเป็นพระนักบริหาร นักพัฒนา นักการศึกษา มีความสามารถในการวางแผนงาน มีความเสียสละ ตัดสินใจด้วยความยุติธรรม ครู มีความสามารถในการพัฒนาตนเอง มีความรับผิดชอบ เข้าใจหลักสูตร และเป็นแบบอย่างที่ดี หลักสูตร ครูเตรียมหลักสูตรก่อนใช้และประเมินผล อาคารสถานที่มีการจัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมอย่างดี งบประมาณ มีการใช้จ่ายตามวัตถุประสงค์ สื่อการเรียนการสอน มีการนำสื่อมาใช้งานได้เหมาะสม ประการต่อมาอยู่ที่กระบวนการจัดการเรียนการสอน คือ ผู้บริหารโรงเรียน มอบงานตามถนัด ตรวจสอบงาน ประชุมแนะนำครู จัดหา งบประมาณ อาคารสถานที่ อุปกรณ์เพียงพอ และแก้ปัญหารวดเร็ว ครูเตรียมเนื้อหาเหมาะสม ใช้สื่อในการเรียนการสอนดี มีรายงานผล และให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม (พระมหาสรพงษ์ การุญ, 2551) จากงานวิจัยของพระมหาบัณฑิต ปณิตเสวี (มหาบัณฑิต ปณิตเสวี, 2556) ที่ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรต่อการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี ในจังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของพระภิกษุสามเณรเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี ในจังหวัดอุบลราชธานี อยู่ในระดับน้อย แต่เมื่อแยกเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการบริหารจัดการของสำนักเรียน ต้องการให้มีสื่อการเรียนการสอนโดยใช้เทคโนโลยี โดยใช้โปรแกรมเกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาบาลี เพื่อความเข้าใจในการท่องจำ พระภิกษุ สามเณร ผู้เรียน ส่วนการจัดการเรียนการสอนสำหรับครูคฤหัสถ์ ที่สอนตามโรงเรียนปริยัติธรรมควรปฏิบัติตนต่อพระภิกษุสามเณร เช่น ไม่ควรตีตัวเสมอท่าน และไม่ควรถูกแสดงกิริยาต่าง ๆ ที่ไม่เหมาะสมออกมา ให้รู้จักเคารพต่อเพศ พระภิกษุ และสามเณร ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งพระพุทธศาสนา

คณะผู้วิจัยเห็นว่า สำนักศาสนศึกษา จำนวน 4 แห่ง ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ อันประกอบด้วย โรงเรียนสำนักศาสนศึกษาวัดเจติยหลวงวรวิหาร สำนักศาสนศึกษาวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร สำนักศาสนศึกษาวัดสวนดอก พระอารามหลวง และสำนักศาสนศึกษาวัดศรีโสดา พระอารามหลวง ได้จัดการให้มีการเรียนการสอนภาษาบาลีควบคู่ไปกับการจัดการศึกษาแผนกสามัญศึกษาไปด้วย นักเรียนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่เรียนระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา นักเรียนที่สนใจในการเรียนภาษาบาลีอย่างจริงจังนั้นมีน้อย อาจเป็นเพราะสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยทำให้นักเรียนสนใจน้อยลง ทั้งที่เป็นสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางจิตภาพ และสภาพแวดล้อมทางสังคมที่แตกต่างกัน เมื่อพระภิกษุสามเณรไม่มีแรงจูงใจในการศึกษาภาษาบาลีอันเป็นภาษาที่บันทึกหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ย่อมส่งผลต่อการสืบทอด

พระศาสนาอย่างใหญ่หลวงอันหาที่สุดมิได้ แนวทางในการพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนการสอนภาษาบาลี ควรเป็นไปในทิศทางใดจะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาภาษาบาลีดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในสถานการณ์ปัจจุบัน จึงได้ทำวิจัยครั้งนี้

## วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมการเรียนการสอนภาษาบาลี สำนักศาสนศึกษา ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมที่เป็นปัญหาในการเรียนการสอนภาษาบาลี สำนักศาสนศึกษา ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อแสวงหาแนวทางพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนการสอนภาษาบาลี สำนักศาสนศึกษา ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

## ระเบียบวิธีวิจัย

### วิธีดำเนินการวิจัย

**ประชากรที่ศึกษา** ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ พระภิกษุผู้ปฏิบัติกรเรียนการสอน พระภิกษุสามเณรที่กำลังศึกษาภาษาบาลี ในสำนักศาสนศึกษา 4 แห่ง อันได้แก่ สำนักศาสนศึกษาวัดเจติยหลวงวรวิหาร สำนักศาสนศึกษาวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร สำนักศาสนศึกษาวัดสวนดอก พระอารามหลวง และสำนักศาสนศึกษาวัดศรีโสดา พระอารามหลวง ซึ่งตั้งอยู่เขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

**กลุ่มตัวอย่าง** ได้แก่ พระภิกษุสามเณร ผู้เกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาบาลี โดยเลือกตัวอย่างจากสำนักศาสนศึกษาแห่งละ 4 รูป รวมทั้งหมด 16 รูป โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วย

1. พระภิกษุผู้ปฏิบัติกรเรียนการสอนภาษาบาลี จำนวน 8 รูป แห่งละ 2 รูป จากสำนักศาสนศึกษา ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
2. พระภิกษุสามเณรที่กำลังศึกษาภาษาบาลี จำนวน 8 รูป แห่งละ 2 รูป จากสำนักศาสนศึกษา ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

### เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (Individual Indepth interview) โดยคณะผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยอาศัยกรอบแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามปัญหาวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตการวิจัยและการนิยามศัพท์ปฏิบัติ

การ ซึ่งมีขั้นตอนในการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือดังนี้

1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยเพื่อที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์

2 ร่างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เพื่อให้ครอบคลุมและสามารถตอบวัตถุประสงค์ได้ แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องตามเนื้อหาและวัตถุประสงค์ในการวิจัย นำร่างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ ที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและเสนอแนะไปแก้ไขให้ถูกต้องตามเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้

3. นำเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ตามที่คุณผู้เชี่ยวชาญแนะนำและแก้ไขแล้วเสนอต่อที่ปรึกษาในการใช้สำนวนภาษา ตลอดจนพิจารณาถึงความเหมาะสมทั่วไปของเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ โดยให้ครอบคลุมถึงรายละเอียดของเนื้อหา เพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง

4. นำไปใช้เก็บข้อมูลจริงกับผู้ทรงคุณวุฒิกลุ่มเป้าหมาย โดยคณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

**การวิเคราะห์ข้อมูล :** คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย คือ พระภิกษุผู้ปฏิบัติการเรียนการสอนภาษาบาลี และ พระภิกษุสามเณรที่กำลังศึกษาภาษาบาลี แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ในแง่ต่างๆ ตามความเป็นจริงซึ่งเป็นการวิเคราะห์ออกมาในรูปเชิงพรรณนา และได้จัดหมวดหมู่ในประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้

## ผลการวิจัย

### 1. สภาพแวดล้อมการเรียนการสอนภาษาบาลี

1) สภาพแวดล้อมด้านกายภาพในการเรียนการสอนภาษาบาลี พบว่า 1. สภาพห้องเรียนส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ที่ดีไม่ว่าจะเป็นบรรยากาศการเรียนการสอน 2. สภาพในห้องเรียนจัดเป็นสัดส่วน เป็นช่วงชั้นมีสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัยมีกระดานดำมีไวท์บอร์ด บางห้องมีโปรเจคเตอร์ฉาย ส่งเสริมให้ผู้เรียนสนใจในการเรียนการสอนมากขึ้น 3. สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนมีความพร้อมต่อการเรียน เนื่องจากการเรียนบาลีใช้ร่วมกับโรงเรียนธรรมราชาศึกษาส่วนสภาพนอกห้องเรียนถือว่าพร้อมแต่ไม่มีห้องสมุดสำหรับอ่านหนังสือบาลีห้องเรียนที่พร้อมก็ทำให้การเรียนดีขึ้น

2) สภาพแวดล้อมด้านจิตภาพในการเรียนการสอนภาษาบาลี พบว่า 1. การเรียนการสอนมีความเป็นกันเองเปิดโอกาสให้ถาม มีความเป็นกันเอง เมื่อมีงานอะไรไม่ว่าจะเป็นการจัดงานวันสำคัญทางศาสนา วันสำคัญๆ ต่างๆ พระภิกษุสามเณรก็จะช่วยกัน

ทำ สนุกสนาน เพลิดเพลินดี สภาพแวดล้อมห้องเรียนเหมาะสมสำหรับพระเถระดี เรียบง่าย ดี พื้นที่ว่าง รูปภาพ แจกันดอกไม้ การจัดโต๊ะ เก้าอี้ เรียบร้อยดี ดูแล้วสบายตา 2. นักเรียนมีหลายแบบมีทั้งพร้อมที่จะเรียนและไม่พร้อมที่จะเรียนสิ่งที่จะทำให้การเรียนผ่านไปอย่างราบรื่นคือการออกนอกเนื้อหาบ้างแต่เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่เรียนเช่นเล่านิทานการส่งเสริมการเรียนที่ดีคือการพูดให้กำลังใจแก่เด็กซึ่งถึงประโยชน์ในการเรียน 3. การเรียนอาจารย์จะเป็นผู้สอนแนะนำแต่ต้องอาศัยตัวเองในการเรียนหรือพยายามด้วยตนเองให้มีการเรียนที่ดีขึ้น เพื่อนในห้องเรียนอภัยาศัยดีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนก็ค่อนข้างดี คือเมื่อไม่เข้าใจวิชาที่เรียนก็ปรึกษาหารือกันได้ ผู้เรียนกับผู้สอนจะมีการปรึกษาหารือกันเรื่องเรียนมีการสั่งสอนด้วยความเมตตา ผู้เรียนก็เช่นเดียวกันปรึกษาหารือกัน ตรงไหนไม่เข้าใจกันแปลไม่ได้ก็จะถามกัน บอกกัน มีความเป็นกันเอง

3) สภาพแวดล้อมด้านสังคมในการเรียนการสอนภาษาบาลี พบว่า 1. ไม่ได้มีการกำหนดกฎระเบียบการเรียนการสอนแต่อย่างใด ครูผู้สอนจะไม่มีกฎตายตัวในการสอนนักเรียน ดูความเหมาะสมมากกว่า แต่เป็นมารยาทที่ควรปฏิบัติมากกว่า ไม่ว่าจะเป็นการมาเรียน การทรมาน การเรียน การรับผิดชอบตัวเองในการดูหนังสือ อ่านหนังสือ ถ้าเข้าเรียนสายจะไม่หักคะแนนหรือลงโทษ แต่ถ้าขาดเรียนเกินสามครั้งจะมีการลงโทษโดยการลงโทษจะมีทั้งหนัก เบา และกลาง การลงโทษหนักคือ การไล่ออกจากวัดถ้าทำผิดเบาลงมากก็จะทำโทษแบบการทำสนธิสัญญาทัณฑ์บน สามเณรหลายๆ รูปจึงมีความกระตือรือร้นเพิ่มมากขึ้น 2. กฎระเบียบการเรียนการสอนนั้น ถ้าเป็นสายสามัญ เข้าเรียนสายจะไม่หักคะแนนหรือลงโทษแต่ถ้าไม่มาเรียนเกินสามครั้งจะมีการลงโทษโดยการลงโทษจะมีทั้งหนัก เบา และกลาง ถ้าเป็นบาลีภาคค่ำไม่มีการบังคับมาด้วยความสมัครใจ 3. กฎระเบียบอีกอย่างให้ผู้เรียนมีความตั้งใจเรียนมากขึ้นหากผู้เรียนท่านใดมีความตั้งใจเรียนที่ไปสอบที่สนามหลวงได้ก็จะได้รับน้ำใจจากเจ้าอาวาสและจะมีการสร้างกำลังใจให้มีความตั้งใจเรียนเสมอๆ เจ้าอาวาสจะตั้งระเบียบในการสร้างขวัญกำลังใจให้พระภิกษุสามเณรที่เรียนบาลีแล้วสอบได้ประจำปี ที่เรียกว่าสอบบาลีสนามหลวง จะถวายปัจจัยและของที่ระลึกเป็นการสร้างกำลังใจให้มีความตั้งใจได้เป็นอย่างดี

## 2. สภาพแวดล้อมที่เป็นปัญหาในการเรียนการสอนภาษาบาลี

1) สภาพแวดล้อมด้านกายภาพที่เป็นปัญหาในการเรียนการสอน พบว่า 1. สำนักศาสนศึกษาซึ่งอยู่ในเขตเมืองบางแห่งอยู่ใกล้ถนน การคมนาคมจอแจ รถมียาก มีเสียงรบกวนจากภายนอกทำให้ผู้เรียนสนใจเรียนน้อยลงแต่เป็นเพียงผลกระทบบางครั้ง โดยเฉพาะเสียงอันเกิดนักบิด เสียงดังมาก สภาพแวดล้อมนอกห้องเรียน เช่น เสียงรถ อากาศที่รบกวนการเรียนการสอนก็มีอยู่บ้าง บางครั้งก็รบกวนเสียงดัง 2. ห้องสมุดในการค้นคว้าหาความ

รู้ไม่มีไม่มีเสียงรบกวนภายนอกห้องเรียนเวลาเรียนมีน้อยเนื่องจากตัวผู้เรียนเรียนทั้งทางโลกและทางธรรม นักเรียนปัจจุบันเรียนหลายภาษา ภาษาไทย อังกฤษ ล้านนา และภาษาบาลีเรียนตามกลุ่มสาระอีก 8 กลุ่มสาระทำให้เกิดการเมื่อยล้า 3. สภาพแวดล้อมที่เป็นปัญหาในห้องเรียนคือความสะอาด เพราะห้องเรียนจะมีการผลิตเรียนการเรียนอยู่ตลอดเวลา สภาพนอกห้องเรียนไม่เป็นปัญหาเนื่องจากห้องเป็นกระจก เป็นห้องรวมกับการทำงานอื่นๆ การเดินเข้าเดินออกทำให้ไม่มีสมาธิในการเรียนการสอนเท่าที่ควร

2) สภาพแวดล้อมด้านจิตภาพที่เป็นปัญหาในการเรียนการสอน พบว่า

1. สำนักศาสนศึกษาบางแห่ง ห้องเรียน อาคารเรียนอยู่ใกล้ถนนใหญ่ เสียงรถมีการรบกวนการเรียนทำให้ไม่มีสมาธิในการเรียน บางครั้งเสียงรถจักรยานยนต์ รบกวน ยิ่งเวลาทำแบบฝึกหัด ทำปัญหาข้อสอบ ไม่มีสมาธิในตอบปัญหา 2. การไม่ตั้งใจเรียนหรือการไม่เตรียมตัวก่อนมาเรียนทำให้การเรียนล่าช้าทำให้มีปัญหาต่อความรู้สึกต่อครูผู้สอนพอสมควร สิ่งการบ้านไม่ทำมา ไม่ได้แปลมาก่อน ไม่ได้ท่องมา สิ่งที่ตั้งใจจากสังคมภายนอกมีมากกว่าทำให้ความรับผิดชอบลดลง ปัจจุบันเป็นยุคแห่งการอยากรู้อยากเห็น วัยเด็กอยากรู้ตลอดเวลา โดยเฉพาะมือถือสามารถตอบสนองความอยากรู้ของพวกเขาได้ ดังนั้นเวลาที่มีการแอบเล่นโทรศัพท์บ้างแต่เป็นเพียงบางรูปเท่านั้น 3. การเรียนภาษาบาลีเกิดจากความตั้งใจของผู้เรียนจึงไม่มีความเบื่อหน่ายเพราะบุคคลที่มาเรียนจะมีใจรักในการเรียนจริงๆ และไม่ได้มีการบังคับเหมือนผู้เรียนทางโลก

3) สภาพแวดล้อมด้านสังคมที่เป็นปัญหาในการเรียนการสอน พบว่า 1. กฎกติกามีการกำหนดมีบางรูปที่เต็มใจปฏิบัติบ้างไม่ปฏิบัติบ้างก็ว่ากันไปตามเหตุและผลส่วนเรื่องของการเตรียมตัวล่วงหน้าเกี่ยวกับการเรียนครูผู้สอนมีความอดทนอดใจเป็นอย่างมากแต่ก็ว่ากล่าวตักเตือนทำให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้น 2. การสร้างกฎระเบียบทำให้นักเรียนอดทนแต่ครูผู้สอนจะบอกข้อดีให้กับนักเรียน ให้นักเรียนตระหนักถึงการศึกษาและในส่วนของการไม่เตรียมตัวล่วงหน้าของนักเรียนอาจจะทำให้การเรียนล่าช้า แต่ครูผู้สอนไม่ได้ตัดทอนการเรียนแต่รอตัวผู้เรียนให้เรียนพร้อมๆ กัน 3. การเรียนบาลีเป็นการเรียนภาษาของอินเดียโบราณที่เกี่ยวกับคำสอนทางพระพุทธศาสนา เป็นภาษาที่ไม่ได้ใช้ในชีวิตประจำวันทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่ายาก ผู้เรียนบางรูปไม่ได้ดูมาก่อน ไม่ได้เตรียมตัวมาการเล่นโทรศัพท์ทำให้อดทนทำให้ไม่สบายใจบ้าง นักเรียนบางรูปแอบหลับบ้าง คุยกันบ้าง เล่นกันบ้าง

### 3. แนวทางพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนการสอนภาษาบาลี

1) แนวทางพัฒนาสภาพแวดล้อมด้านกายภาพการเรียนการสอน พบว่า

(1) สำนักศาสนศึกษาควรที่จะพัฒนาห้องเรียนให้ทันสมัย แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นทั้งครูและนักเรียนต้อง

ตามให้ทัน ถ้าห้องเรียนเยี่ยม แต่ครูใช้ไม่เป็นก็ไม่ได้ ห้องนี้ปัจจุบันเป็นห้องเฉพาะแยกไปต่างหาก ค่อยๆ พัฒนาไป สภาพแวดล้อมโรงเรียน อาคารที่อยู่แล้วใช้ร่วมกับโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ควรมีสื่อเทคโนโลยีในการช่วยสอน มั่นใจอยู่กับความสามารถในการใช้สื่อของแต่ละท่าน (2) สภาพแวดล้อมในห้องเรียน เป็นห้องครบวงจรมีสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นสถานที่ฉันอาหารด้วย ถ้าเป็นไปได้ควรมีห้องเรียนเป็นสัดส่วน เพราะไม่ได้เป็นห้องเรียนโดยตรงเป็นกุฏิรับรองด้วย ห้องเรียนยังไม่มีกระดาน เวลาอาจารย์อธิบายศัพท์ถ้ามีกระดานบ้างก็ดี (3) สภาพแวดล้อมในห้องเรียน อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ พร้อมอยู่แล้ว ควรที่นักเรียนจะช่วยกันรักษาดูแล ช่วยทำความสะอาด อย่างน้อยก็ไม่ควรทิ้งขยะในห้องเรียน ไม่ทำให้สกปรก

2) แนวทางพัฒนาสภาพแวดล้อมด้านจิตภาพการเรียนการสอน พบว่า

(1) การเรียนการสอนบาลีเน้นเฉพาะมัธยมศึกษาตอนต้น พอขึ้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ไม่ได้บังคับการพัฒนาการเรียนการสอนควรปรับให้ทันยุคทันสมัยเทคโนโลยีสมัยใหม่ บางคนไม่ต้องการเอาหนังสือ ทุกคนมีโทรศัพท์มือถือ (เอามือถือมาอย่างนี้) ถ้าใช้ทุกวิชาอยู่ในมือถือได้คงจะดี (2) การพูดไม่ชัด สื่อสารกันไม่เข้าใจทำให้เกิดปัญหาในการเรียนเป็นอย่างมาก ต้องไปสอนเสริมด้านภาษาไทย ในการออกเสียงของเด็ก ถ้านักเรียนไม่ตั้งใจเรียน จะแก้ไขในภายใน จะนำมาสอบถามแก้ไขจนรอบ สิ่งที่เป็นประเด็นที่ต้องเร่งพัฒนาคือ จำนวนนักเรียนที่สนใจเรียนบาลีจริงๆ มีน้อย แต่ละปีมีคนสอบได้น้อย (3) การเรียนการสอน แบบฝึกหัด การสอบ การตรวจปัญหา ไม่มีปัญหาอะไร การปฏิสัมพันธ์ในระหว่างเรียนของครูกับนักเรียนเป็นไปได้ด้วยดี ควรปรึกษาหารือหาอะไรให้นักเรียนสนใจการเรียนมากกว่านี้ นักเรียนบางรูปไม่ค่อยสนใจเรียนมากนัก ควรแก้ไขในการด้านการเข้าเรียนของผู้เรียนมาสาย ไม่สนใจเรียน ไม่ทำการบ้าน และ ขาดความรับผิดชอบ

3) แนวทางพัฒนาสภาพแวดล้อมด้านสังคมการเรียนการสอน พบว่า (1)

ปัจจุบันความคิดนักเรียนมีความเป็นส่วนตัวมาก ทุ่มมาก รู้เร็ว เป็เร็ว ควรสอนให้นักเรียนรู้ถึงประโยชน์ในการเรียนบาลีของรุ่นพี่ที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต ถ้านักเรียนปฏิบัติตามกติกามารยาท กฎระเบียบก็มีส่วนส่งเสริมการเรียนการสอนแน่นอน ส่วนประเด็นที่ควรแก้ไข คือ นักเรียน เพราะบางรูปยังไม่สนใจเรียนมากนัก ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายไม่ได้มีการบังคับให้เรียนบาลีทำให้รุ่นน้องมัธยมศึกษาตอนต้นไม่สนใจเรียนด้วย ควรสร้างรุ่นพี่เป็นแบบอย่าง Idol สำหรับรุ่นน้อง (2) ผู้บริหาร ครูผู้สอน มีการสร้างเสริมขวัญกำลังใจให้แก่ผู้เรียนที่เรียนดี ให้ดูตัวอย่างรุ่นพี่ รุ่นพี่เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เขาตั้งใจเรียน ตอนนี้หลวงพ่อพระเทพโกศลถวายปัจจัยตามประโยค เรียนประโยคสอง ถวายสองร้อย ประโยคสาม สาม

ร้อย สร้างขวัญใจ ครูส่วนใหญ่จะพูดให้กำลังใจ ซึ่ให้เห็นถึงประโยชน์ในการเรียน ควรจะปรับเนื้อหาสาระให้ทันสมัย เพราะปัจจุบันนักเรียนใช้อิเล็กทรอนิกส์ ชีวิตแต่ละวันประมาณแปดสิบเปอร์เซ็นต์ใช้แต่โทรศัพท์มือถือ (3) ควรกำหนดกติกา มารยาท กฎระเบียบเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนโดยลดความเข้มข้นด้านการศึกษาลงให้เหมาะกับเด็กคนๆ นั้นลง กฎระเบียบทำให้เกิดแรงกระตุ้นในการเรียนเพิ่มขึ้น

## อภิปรายผล

จากผลการวิจัยในการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบแนวทางพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนการสอนภาษาบาลี สำนักศาสนศึกษา ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนผลการวิจัยที่ได้สรุปมาประเด็นสำหรับการอภิปรายผลมีดังนี้

**1. สภาพแวดล้อมการเรียนการสอนด้านกายภาพ** จากผลการวิจัยพบว่า สภาพแวดล้อมโดยรวม อาคารมีชำรุดบ้างเช่นหลังคาพื้นห้อง หน้าต่าง ส่วนไหนที่ชำรุดก็มีการซ่อมบำรุงให้เป็นสัดส่วน หน้าต่างมีส่วนชำรุดบ้างเนื่องจากการเล่นชนของผู้เรียน เป็นธรรมดาของนักเรียน สภาพแวดล้อมการเรียนการสอนที่ทำให้เกิดความรู้สึกในทางบวกหรือลบ ความรู้สึกในทางบวกทำให้เกิดประสิทธิภาพในการสร้างเสริมพลังแห่งความสำเร็จตามเป้าหมายในการจัดการศึกษาซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสรพงษ์ การุญ (พระมหาสรพงษ์ การุญ, 2551) ที่ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี: กรณีศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้าอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์” พบว่า ความสำเร็จในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัดตากฟ้า อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์มาจาก 1. ด้านปัจจัยนำเข้า 1) ผู้บริหาร ซึ่งมีลักษณะเป็นพระนักบริหาร นักพัฒนา นักการศึกษา มีความสามารถในการวางแผนงาน มีความเสียสละ ตัดสินใจด้วยความยุติธรรม 2) ครู มีความสามารถในการพัฒนาตนเอง มีความรับผิดชอบ เข้าใจหลักสูตร และเป็นแบบอย่างที่ดี 3) หลักสูตร ครูเตรียมหลักสูตรก่อนใช้และประเมินผล 4) อาคารสถานที่ที่มีการจัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดลอมอย่างดี 5) งบประมาณ มีการใช้จ่ายตามวัตถุประสงค์ 6) สื่อการเรียนการสอน มีการนำสื่อมาใช้งานได้เหมาะสม 2.ด้านกระบวนการ 1) ผู้บริหารโรงเรียน มอบงานตามถนัด ตรวจสอบงาน ประชุมแนะนำครู จัดหางบประมาณ อาคารสถานที่ อุปกรณ์เพียงพอ และแก้ปัญหารวดเร็ว 2) ครูเตรียมเนื้อหาเหมาะสม ใช้สื่อในการเรียนการสอนดี มีการรายงานผล และให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม 3) มีการนิเทศครูเป็นการภายใน ประเมินผลโดยเยี่ยมชั้นเรียน และแนะนำรายบุคคล 4) ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา คือ บริจาคทรัพย์สินของ มาช่วยงาน และเป็นลูกจ้างรายเดือน กลุ่มคนที่มี

ส่วนร่วม คือ กลุ่มบุคคลในชุมชน ได้แก่ ประชาชนทุกหน่วยงานในอำเภอตากฟ้า กลุ่มบุคคลนอกชุมชน ได้แก่ ประชาชนนอกอำเภอตากฟ้า และวิธีการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ มีส่วนร่วมโดยสมัครใจและถูกชักชวน

**2. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้การสอนด้านจิตภาพ** จากผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารระหว่างอาจารย์ผู้สอนกับผู้เรียน ผู้เรียนที่เป็นประเด็น คือ การพูดหรือการสื่อสารที่ไม่ชัดก็ทำให้เป็นปัญหาต่อการเรียนค่อนข้างมาก บุคลิกภาพของตัวผู้เรียนทำให้ผู้สอนเกิดความรู้สึกไม่สบายใจหรืออึดอัด เพราะเมื่อผู้สอนเข้าห้องเรียนแล้วจะสวมวิญญาณความเป็นครูทันที อาจจะมีบ้างที่ผู้เรียนบางส่วนที่ไม่ตั้งใจเรียนแต่ผู้สอนก็สร้างความสนใจให้กับผู้เรียน ด้วยเหตุที่การเรียนรู้เสริมสร้างบรรยากาศในการเรียน การเรียนการสอนที่ดีจะทำให้บรรยากาศในการเรียนเอื้อต่อการเรียนการสอนให้ดำเนินอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด ในสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีความสะดวกสบาย สงบ ปราศจากสิ่งรบกวน จะช่วยสร้างบรรยากาศทางวิชาการให้เกิดขึ้นทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น ที่จะศึกษาหาความรู้หรือทำกิจกรรมการเรียนต่างๆ อย่างตั้งใจและมีสมาธิ ยิ่งถ้าผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้นซึ่งจัดว่าเป็นสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ด้านจิตภาพมีบุคลิกภาพลักษณะที่อบอุ่น เป็นมิตร ก็จะทำให้บรรยากาศในการเรียนการสอนเป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์มากยิ่งขึ้น ซึ่งธีรยุทธ์ เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา (ธีรยุทธ์ เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา, 2550: 416) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมการเรียนการสอนว่า เป็นการกระทำหรือกิจกรรมที่ครูและนักเรียนแสดงออกเพื่อมุ่งพัฒนานักเรียนในด้านความรู้ เจตคติและทักษะตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดในวิชาต่างๆ ถ้าครูแสดงออกก็เรียกพฤติกรรมการสอนของครู ถ้านักเรียนแสดงออกก็เรียกพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน ทั้งพฤติกรรมการสอนของครูและพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนมีส่วนสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

**3. สภาพแวดล้อมการเรียนรู้การสอนด้านสังคม** จากผลการวิจัย พบว่า การเรียนบาลีในโรงเรียนสายสามัญ มองไม่เห็นประโยชน์และคุณค่าของบาลี กฎกติกาที่มีการกำหนดมีบางรูปที่เต็มใจปฏิบัติบ้างไม่ปฏิบัติบ้าง ผู้ที่มีอิทธิพลต่อการออกกฎระเบียบก็คือผู้สอน สำหรับสภาพแวดล้อมทางสังคมในโรงเรียนผู้ที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดกฎระเบียบ คือ ผู้บริหารโรงเรียน ในการกำหนดกฎระเบียบนี้จะมีลักษณะเป็นอย่างไรนั้น ปัจจัยหนึ่งเกิดจากความเชื่อ ถ้าหากผู้บริหารหรือผู้สอนเชื่อว่าบุคคลในบังคับบัญชา หรือผู้เรียนมีผิดชอบ การออกกฎระเบียบจะมีลักษณะเข้มงวด ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจะห่างเหิน ลักษณะผู้ใหญ่มากกับเด็ก นายกับบ่าว นักโทษกับผู้ควบคุม เป็นต้น (วรางคณา โตโพธิ์ไทย, 2556: 9) เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับแนวคิดของคันสนีย์ สังสรรค์อนันต์ (คันสนีย์ สังสรรค์อนันต์, 2556: 24) ที่ได้กล่าวถึงสภาพแวดล้อมทางสังคมไว้ว่า เป็นสภาพแวดล้อมด้านความสัมพันธ์ระหว่าง

นักเรียนกับครูหรือครูกับผู้ปกครอง หรือผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นแรงจูงใจในการเรียน แรงจูงใจเป็นสิ่งที่ผลักดัน หรือกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ออกมา ผู้เรียนคนใดที่มีความต้องการอยากเรียนรู้ อยากมีความก้าวหน้ามีความพึงพอใจ มีเจตคติที่ดีในการเรียน และต่อครูผู้สอน ผู้เรียนคนนั้นจะมีแรงจูงใจในการเรียนสูงส่งผลให้เกิดผลการเรียนที่น่าพึงพอใจ สร้างเจตคติที่ดีทางการเรียน ผู้เรียนที่มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนก็จะส่งผลให้ผู้เรียนคนนั้นมีความตั้งใจในการศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี เพราะเจตคติเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของการเรียนรู้ การมีเจตคติที่ดีในการเรียน รวบรวมหมายถึงต่อผู้สอน ต่อผู้เรียนคนอื่นๆ และต่อเนื้อหาวิชาที่เรียน

## บรรณานุกรม

- กองพุทธศาสนศึกษา. (2550). **แนวทางการจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2556). **“การจัดการเรียนการสอน” เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา เทคโนโลยีการสอน หน่วยที่ 9-15**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เทวประภาส มากคล้าย. (2559). **เอกสาร : เอกสารแนะนำวัดคู้ตตะเกา**. อุตรดิตถ์: วัดคู้ตตะเกา
- ธีรยุทธ์ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา. (2554). **แนวคิดการพัฒนาหลักสูตร**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ธีรยุทธ์ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา. (2554). **แนวคิดการพัฒนาหลักสูตร**. กรุงเทพมหานคร: ประคักดี หอมสนธิ. (2557). **“วิธีการเรียนการสอน” เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา เทคโนโลยีการสอน หน่วยที่ 1-8**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- พระครูสุตวิสุทธิคุณ. (2548). **ปัจจัยที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม กรุงเทพมหานคร. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
- พระนิมิตร กลิ่นดอกแก้ว. (2551). **สภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของสำนักศาสนศึกษา ในจังหวัดนครสวรรค์. ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
- พระมหาชนแดน สมบุตร. (2007). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี สำนักเรียนในกรุงเทพมหานคร. ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
- พระมหาธีรสุข ธรรมสารโร (อุปไชย). (2554). **การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี: กรณีศึกษาสำนักเรียนวัดโมลีโลกยาราม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร. ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พระมหาบัณฑิต ปณิตติเสวี. (2556). **การศึกษาความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรต่อการเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี ในจังหวัดอุบลราชธานี. รายงานการวิจัย**.

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย  
พระมหาบัณฑิต ปณฺธิตเสวี. (2556). การศึกษาความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรต่อการ  
เรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี ในจังหวัดอุบลราชธานี. **รายงานการวิจัย.**  
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย  
พระมหาสรพงษ์ การุญ. (2551). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการศึกษาโรงเรียน  
พระปริยัติธรรม แผนกบาลี :กรณีศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี วัด  
ตากฟ้าอำเภอดงเจริญ จังหวัดนครสวรรค์. **ปริญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขา**  
**การบริหารการศึกษา.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา  
คันสนีย์ สังสรรค์อนันต์. (2557). “พฤติกรรมการเรียนการสอน” เอกสารประกอบการสอน  
ชุดวิชาเทคโนโลยีการสอน หน่วยที่ 1-8. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช